

PRESUDA SUDA (veliko vijeće)

17. veljače 2009. (*)

„Direktiva 2004/83/EZ - Minimalni standardi za utvrđivanje uvjeta za stjecanje statusa izbjeglice ili statusa supsidijarne zaštite – Osoba koja ispunjava uvjete za supsidijarnu zaštitu – Članak 2. točka (e) – Stvarna opasnost od ozbiljne nepravde – Članak 15. točka (c) – Ozbiljna i individualna prijetnja životu ili osobi civilne osobe zbog općeg nasilja u situacijama oružanog sukoba – Dokaz”

U predmetu C-465/07,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 68. i 234. UEZ-a, koji je uputio Raad van State (Nizozemska), odlukom od 12. listopada 2007., koju je Sud zaprimio 17. listopada 2007., u postupku,

Meki Elgafaji,

Noor Elgafaji

protiv

Staatssecretaris van Justitie,

SUD (veliko vijeće),

u sastavu V. Skouris, predsjednik, P. Jann, C. W. A. Timmermans, A. Rosas, K. Lenaerts i M. Ilešič, predsjednici vijeća, G. Arestis, A. Borg Barthet, J. Malenovský, U. Løhmus i L. Bay Larsen (izvjestitelj), suci,

nezavisni odvjetnik: M. Poiares Maduro,

tajnik: M. Ferreira, glavna administratorica,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 8. srpnja 2008.,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

- za M. i N. Elgafaji, A. Hekman, *advocaat*,
- za nizozemsku vladu, C. Wissels i C. ten Dam, u svojstvu agenata,
- za belgijsku vladu, C. Pochet i L. Van den Broeck, u svojstvu agenata,
- za grčku vladu, M. Michelogiannaki, T. Papadopoulou i G. Papagianni, u svojstvu agenata,

- za francusku vladu, J-C. Niollet, u svojstvu agenta,
- za talijansku vladu, R. Adam, u svojstvu agenta, i P. Gentili, *avvocato dello Stato*,
- za finsku vladu, J. Heliskoski, u svojstvu agenta,
- za švedsku vladu, S. Johannesson i C. Meyer-Seitz, u svojstvu agenata,
- za vladu Ujedinjene Kraljevine, V. Jackson, u svojstvu agenta, i S. Wordsworth, *barrister*,
- za Komisiju Europskih zajednica, M. Condou-Durande i R. Troosters, u svojstvu agenata,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 9. rujna 2008.,

donosi sljedeću

Presudu

1. Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 15. točke (c) Direktive Vijeća 2004/83/EZ od 29. travnja 2004. o minimalnim standardima za kvalifikaciju i status državljanina treće zemlje ili osoba bez državljanstva kao izbjeglica ili osoba kojima je na drugi način potrebna međunarodna zaštita te o sadržaju odobrene zaštite (SL L 304, str. 12. i ispravak u SL L 2005 L 204, str. 24.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 12., str. 64.); u daljnjem tekstu: Direktiva), u vezi s člankom 2. točkom (e) te direktive.
2. Zahtjev je upućen u okviru postupka između M. Elgafaji i N. Elgafaji (u daljnjem tekstu: bračni par Elgafaji), koji su oboje irački državljani, s jedne strane, i Staatssecretaris van Justitie, s druge strane, u vezi s odbijanjem njihovih zahtjeva za izdavanje dozvole privremenog boravka u Nizozemskoj.

Pravni okvir

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda

3. Člankom 3. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, potpisane u Rimu 4. studenoga 1950. (u daljnjem tekstu: EKLJP), pod naslovom „Zabrana mučenja” predviđa se:

„Nitko se ne smije podvrgnuti mučenju ni nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni.”

Pravo Zajednice

4 U uvodnoj izjavi 1. Direktive navodi se:

„Zajednička politika o azilu, uključujući Zajednički europski sustav azila, sastavni je dio cilja Europske unije o postupnom stvaranju područja slobode, sigurnosti i pravde otvorenog prema onima koji, prisiljeni okolnostima, zakonito traže zaštitu u Zajednici.”

5 U uvodnoj izjavi 6. Direktive navodi se:

„Glavni je cilj ove Direktive, s jedne strane, osigurati da države članice primjenjuju zajedničke kriterije za utvrđivanje osoba kojima je zaista potrebna međunarodna zaštita i, s druge strane, osigurati da minimalna razina pogodnosti bude dostupna tim osobama u svim državama članicama.”

6 U uvodnoj izjavi 10. Direktive navodi se:

„Ova Direktiva poštuje temeljna prava i uzima u obzir posebno načela prihvaćena Poveljom o temeljnim pravima Europske unije. Ova Direktiva naročito nastoji osigurati puno poštovanje ljudskog dostojanstva i prava na azil tražitelja azila i članova njihovih obitelji u pratnji.”

7 U uvodnim izjavama 24. do 26. Direktive navodi se:

„(24) Također bi trebalo utvrditi minimalne standarde za određivanje statusa koji stječu osobe kojima je odobrena supsidijarna zaštita te za utvrđivanje sadržaja takvog statusa. Supsidijarna bi zaštita trebala biti komplementarna i dodatna zaštiti izbjeglica sadržanoj u Ženevskoj konvenciji.

(25) Potrebno je uvesti kriterije na temelju kojih će se tražiteljima međunarodne zaštite priznavati da ispunjavaju uvjete za dobivanje supsidijarne zaštite. Ti bi kriteriji trebali biti utvrđeni na temelju obveza koje proizlaze iz međunarodnih pravnih akata o ljudskim pravima i na temelju postojeće prakse u državama članicama.

(26) Rizici kojima je općenito izloženo stanovništvo neke zemlje ili dio stanovništva obično ne stvaraju sami po sebi individualnu prijetnju koja bi se kvalificirala kao ozbiljna nepravda.”

8 Člankom 1. Direktive propisuje se:

„Cilj je ove Direktive utvrditi minimalne standarde u pogledu kvalifikacije i statusa državljana trećih zemalja ili osobe bez državljanstva kao izbjeglica ili osoba kojima je na drugi način potrebna međunarodna zaštita te utvrditi sadržaj odobrene zaštite.”

9 U skladu s člankom 2. točkama (c), (e) i (g) Direktive:

„ [...]”

(c) ‚izbjeglica’ znači državljanin treće zemlje koji je, zbog osnovanog straha od proganjanja zbog svoje rase, vjere, nacionalnosti, političkog mišljenja ili pripadnosti određenoj društvenoj skupini, izbjegao iz svoje nacionalne države te nije u mogućnosti ili, zbog takvog straha, ne želi staviti se pod zaštitu te države [...]

[...]

(e) „osoba koja ispunjava uvjete za supsidijarnu zaštitu” znači državljanin treće zemlje ili osoba bez državljanstva koja ne ispunjava uvjete za dobivanje statusa izbjeglice ali za koju se opravdano vjeruje da bi se dotična osoba, ako bi se vratila u svoju državu porijekla ili, ako se radi o osobi bez državljanstva, u državu prethodnog uobičajenog boravišta, bila izložena trpljenju ozbiljne nepravde kako je definirano člankom 15. [...], te koja nije u mogućnosti ili, zbog takve opasnosti, ne želi staviti se pod zaštitu te države;

[...]

(g) „zahtjev za međunarodnom zaštitom” znači zahtjev za zaštitom koji državi članici podnosi državljanin treće zemlje ili osoba bez državljanstva, a može se shvatiti kao traženje statusa izbjeglice ili supsidijarne zaštite [...].”

10 U skladu s člankom 4. stavcima 1., 3. i 4. u poglavlju II. Direktive, pod naslovom „Procjena zahtjeva za međunarodnu zaštitu”:

- države članice mogu utvrditi kao obvezu podnositelja zahtjeva da čim prije dostavi sve potrebne elemente kojima će potkrijepiti svoj zahtjev za međunarodnom zaštitom;

- zahtjevi za međunarodnom zaštitom procjenjuju se pojedinačno, pri čemu se uzimaju u obzir sve relevantne činjenice koje se odnose na državu podrijetla u vrijeme donošenja odluke o zahtjevu i osobne okolnosti podnositelja zahtjeva;

- činjenica da je podnositelj zahtjeva već bio izložen proganjanju ili ozbiljnoj nepravdi ili izravnim prijetnjama takvim proganjanjem ili nepravdom, predstavlja ozbiljnu naznaku za stvarnu opasnost od trpljenja ozbiljne nepravde, ako ne postoje ozbiljni razlozi za vjerovanje da se takvo proganjanje ili ozbiljna nepravda neće ponoviti.

11 U članku 8. stavku 1. u poglavlju II. propisuje se:

„Pri ocjenjivanju zahtjeva za međunarodnom zaštitom, države članice mogu utvrditi da podnositelju zahtjeva nije potrebna međunarodna zaštita ako u određenom dijelu države podrijetla ne postoje osnovani razlozi za strah od proganjanja niti stvarna opasnost od ozbiljne nepravde i ako je razumno očekivati da podnositelj zahtjeva može ostati u tom dijelu države.”

12 Člankom 15. naslova „Ozbiljna nepravda”, u poglavlju V. Direktive, pod naslovom „Uvjeti za odobrenje supsidijarne zaštite”, propisuje se:

„Ozbiljnom se nepravdom smatraju:

(a) smrtna kazna ili smaknuće; ili

(b) mučenje ili nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje podnositelja zahtjeva u državi podrijetla; ili

(c) ozbiljna i individualna prijetnja životu zbog općeg nasilja u situacijama međunarodnog ili unutarnjeg oružanog sukoba.”

- 13 Člankom 18. Direktive propisuje se da države članice odobravaju supsidijarnu zaštitu državljanima treće zemlje koji ispunjavaju uvjete za dobivanje supsidijarne zaštite u skladu s poglavljima II. i V. te Direktive.

Nacionalno pravo

- 14 Člankom 29. stavkom 1. točkama (b) i (d) Zakona o strancima iz 2000. (Vreemdelingenwet 2000, u daljnjem tekstu: Vw 2000) propisuje se:

„Dozvola privremenog boravka iz članka 28. može se izdati strancu:

[...]

(b) koji dokaže da ima opravdane razloge za pretpostavku da će, ako bude izbačen, biti izložen stvarnoj opasnosti da bude podvrgnut mučenju ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni;

[...]

(d) za koga bi povratak u njegovu zemlju podrijetla bio, prema mišljenju ministra, posebno težak s obzirom na tamošnju opću situaciju.”

- 15 Okružnicom o strancima iz 2000. (Vreemdelingencirculaire 2000), u inačici na snazi dana 20. prosinca 2006., u točki C 1/4.3.1 propisuje se:

„Člankom 29. stavkom 1. točkom (b) [Vw 2000] dozvoljava se izdavanje dozvole boravka, ako stranac zadovoljavajuće dokaže da ima opravdane razloge za vjerovanje da će, ako bude izbačen, biti izložen stvarnoj opasnosti da bude podvrgnut mučenju ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni.

Ova odredba proizlazi iz članka 3. [EKLJP-a]. Izručivanje osobe u zemlju u kojoj će biti izložen stvarnoj opasnosti da bude podvrgnut takvom postupanju predstavlja kršenje ovoga članka. Ako je ta stvarna opasnost bila ili jest utvrđena, u pravilu se izdaje dozvola privremenog boravka (azil).

[...]”

- 16 U Dekret o strancima iz 2000. (Vreemdelingenbesluit 2000) umetnut je novi članak 3.105 d radi izričitog prenošenja članka 15. točke (c) Direktive, s učinkom od 25. travnja 2008.

Glavni postupak i prethodna pitanja

- 17 Bračni par Elgafaji podnio je 13. prosinca 2006. zahtjev za izdavanje dozvole privremenog boravka u Nizozemskoj, prilažući elemente koji bi trebali dokazati postojanje stvarne opasnosti kojoj bi bili izloženi u slučaju da budu protjerani u svoju zemlju podrijetla, u ovom slučaju, Irak. U svrhu dokazivanja svojeg zahtjeva, oni se posebno pozivaju na činjenice koje se odnose na njihove osobne okolnosti.

- 18 Oni se, među ostalim, pozivaju na to da je M. Elgafaji, šijitski musliman, od kolovoza 2004. do rujna 2006. radio za britansku tvrtku koja se bavi osiguranjem prijevoza osoblja zračne luke prema tzv. ‚zelenoj‘ zoni. Oni navode da je ujaka M. Elgafajia,

zaposlenog u istom poduzeću, ubila paravojska (milicija), a da se u njegovom smrtnom listu kao uzrok smrti navodi terorističko djelo. Nedugo je nakon toga na vrata stana koji je M. Elgafaji dijelio sa svojim suprugom, sunitskom muslimankom, bilo izvršeno prijeteće pismo u kojem je pisalo „smrt kolaboracionistima”.

- 19 Odlukama od 20. prosinca 2006., Minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie (ministar useljavanja i integracije, u daljnjem tekstu: ministar), na dužnosti do 22. veljače 2007., datuma na koji je Staatssecretaris van Justitie postao nadležan za pitanja useljavanja, odbio je izdati dozvole privremenog boravka bračnom paru Elgafaji. Smatrao je, naime, da nisu dovoljno utvrdili okolnosti na koje se pozivaju te stoga nisu dokazali postojanje stvarne opasnosti od ozbiljnih i individualnih prijetnji kojima su, kako navode, izloženi u svojoj zemlji podrijetla. On je iz toga zaključio da se na njihove okolnosti ne primjenjuje članak 29. stavak 1. točka (b) Vw 2000.
- 20 Prema mišljenju ministra, teret dokazivanja koji je potreban radi zaštite koja se priznaje na temelju članka 15. točke (b) Direktive jednak je zahtjevu za zaštitu koja se priznaje na temelju članka 15. točke (c). Tim se dvjema odredbama, poput članka 29. stavka 1. točke (b) Vw 2000, zahtijeva da podnositelji zahtjeva u dovoljnoj mjeri dokažu, u svojim pojedinačnim okolnostima, opasnost od stvarne i individualne prijetnje kojoj bi bili izloženi u slučaju kada bi se morali vratiti u svoju zemlju podrijetla. Budući da je bračni par Elgafaji propustio dostaviti takav dokaz prema članku 29. stavku 1. točki (b) Vw 2000, oni se ne mogu učinkovito pozivati na članak 15. točku (c) Direktive.
- 21 Nakon odbijanja njihovih zahtjeva za izdavanje dozvole za privremeni boravak, bračni par Elgafaji podnio je tužbe pri Rechtbank te's-Gravenhage, a njihovi su tužbeni zahtjevi pri tom sudu prihvaćeni.
- 22 Navedeni je sud, naime, smatrao da se člankom 15. točkom (c) Direktive, kojom se uzima u obzir postojanje oružanog sukoba u zemlji podrijetla podnositelja zahtjeva koji traže zaštitu, ne zahtijeva visoka razina individualizacije prijetnje koja se propisuje člankom 15. točkom (b) Direktive, te člankom 29. stavkom 1. točkom (b) Vw 2000. Stoga se postojanje ozbiljne i individualne prijetnje osobama koje traže zaštitu može lakše dokazati u okviru članka 15. točke (c) Direktive nego u okviru članka 15. točke (b).
- 23 Stoga je Rechtbank te's-Gravenhage ukinuo odluke od 20. prosinca 2006., kojima se odbija izdavanje dozvola za privremeni boravak bračnom paru Elgafaji, s obzirom na to da je dokaz koji se zahtijeva na temelju članka 15. točke (c) Direktive, izjednačen s onim koji se zahtijeva za primjenu članka 15. točke (b) Direktive, kako je preuzet u članku 29. stavku 1. točki (b) Vw 2000.
- 24 Ministar je prema mišljenju navedenog suda trebao ispitati postoje li razlozi za izdavanje dozvola za privremeni boravak bračnom paru Elgafaji na temelju članka 29. stavka 1. točke (b) Vw 2000. zbog postojanja ozbiljne nepravde u smislu članka 15. točke (c) Direktive.
- 25 Povodom žalbe Raad van State je ocijenio da postoje poteškoće u tumačenju mjerodavnih odredaba Direktive. Nadalje, smatrao je da članak 15. točka (c) Direktive nije prenesena u nizozemsko zakonodavstvo do 20. prosinca 2006., datuma na koji je ministar donio osporavane odluke.

26 U tim je okolnostima Raad van State odlučio prekinuti postupak i postaviti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

- „1. Treba li članak 15. [...] točku (c) Direktive [...] tumačiti na način da se tom odredbom pruža zaštita samo u okolnostima iz članka 3. [EKLJP-a], kako se tumači u sudskoj praksi Europskog suda za ljudska prava, ili na način da ta prva odredba pruža dodatnu ili drugu zaštitu u odnosu na članak 3. [EKLJP-a]?
2. Ako članak 15. [...] točka (c) Direktive pruža dodatnu ili drugu zaštitu u odnosu na članak 3. [EKLJP-a], koji su u tom slučaju kriteriji za određivanje je li osoba koja tvrdi da ispunjava uvjete za supsidijarnu zaštitu izložena stvarnoj opasnosti od ozbiljne i individualne prijetnje zbog općeg nasilja, kako su navedeni u članku 15. [...] točki (c) Direktive, u vezi s njezinim člankom 2. [...] točkom (e)?”

O prethodnim pitanjima

- 27 Najprije treba utvrditi da sud koji je uputio zahtjev traži objašnjenje u vezi sa zaštitom koja je zajamčena prema članku 15. točki (c) Direktive, u odnosu na zaštitu koja se pruža člankom 3. [EKLJP-a], kako se tumači u sudskoj praksi Europskog suda za ljudska prava (vidjeti osobito presude Europskog suda za ljudska prava, presuda N. A. protiv Ujedinjene Kraljevine od 17. srpnja 2008., još nije objavljeno u Zborniku presuda i odluka, t. 115. do 117. i navedenu sudsku praksu).
- 28 U vezi s time treba utvrditi da, iako su temeljna prava zajamčena člankom 3. EKLJP-a sastavni dio općih načela prava Zajednice, čije poštovanje osigurava Sud, te iako je prilikom tumačenja opsega tog prava u pravnom poretku Zajednice uzeta u obzir sudska praksa Europskog suda za ljudska prava, članak 15. točka (b) Direktive odgovara u biti članku 3. EKLJP-a. Suprotno tome, članak 15. točka (c) Direktive je odredba čiji je sadržaj različit od članka 3. EKLJP-a i treba je tumačiti nezavisno uzimajući u obzir temeljna prava, kako su zajamčena EKLJP-om.
- 29 Postavljena pitanja, koja valja razmotriti zajedno, stoga se odnose na tumačenje članka 15. točke (c) Direktive, u vezi s njezinim člankom 2. točkom (e).
- 30 Uzimajući u obzir uvodna očitovanja te u pogledu okolnosti predmeta u glavnom postupku, sud koji je uputio zahtjev u biti pita, treba li članak 15. točku (c) Direktive, u vezi s njezinim člankom 2. točkom (e) tumačiti u smislu da postojanje ozbiljne i pojedinačne prijetnje životu ili osobi podnositelja zahtjeva za supsidijarnu zaštitu podliježe uvjetu da podnositelj zahtjeva iznese dokaze o tome da je on pogođen tom prijetnjom osobito zbog čimbenika svojstvenih njegovoj situaciji. Ako je odgovor negativan, sud koji je uputio zahtjev želi znati na temelju kojeg se kriterija postojanje takve prijetnje može smatrati dokazanim.
- 31 Za odgovor na ta pitanja valja usporediti tri vrste „ozbiljne nepravde” utvrđene u članku 15. Direktive, koji čine uvjete za ostvarivanje supsidijarne zaštite, ako u skladu s člankom 2. točkom (e) navedene direktive se opravdano vjeruje da bi podnositelj zahtjeva bio izložen „[stvarnoj opasnosti od trpljenja takve] trpljenju ozbiljne nepravde” ako se vrati u predmetnu zemlju.

- 32 U tom pogledu treba napomenuti da izrazi „smrtna kazna”, „smaknuće” i „mučenje i nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje podnositelja zahtjeva u državi podrijetla”, koji su korišteni u članku 15. točkama (a) i (b) Direktive, obuhvaćaju okolnosti u kojima je podnositelj zahtjeva za supsidijarnu zaštitu posebno izložen opasnosti od posebnog oblika nepravde.
- 33 Suprotno tome, nepravda utvrđena člankom 15. točkom (c) Direktive, na način da sadržava „ozbiljnu i individualnu prijetnju životu“ podnositelja zahtjeva obuhvaća općenitiji oblik opasnosti od nepravde.
- 34 Ovdje je riječ o širem smislu „prijetnje [...] životu” ili civilnoj osobi, a ne o određenim djelima nasilja. Nadalje, prijetnja je povezana s općenitom situacijom „međunarodnog ili unutarnjeg oružanog sukoba”. Konačno, predmetno nasilje koje je razlog prijetnje, navedeno je kao „opće” a tim se izrazom pretpostavlja da se može proširiti na ljude bez obzira na njihove osobne okolnosti.
- 35 U tom smislu pojam „individualno” treba shvaćati na način da pokriva nepravdu po civilne osobe, bez obzira na njihov identitet, ako je razina općeg nasilja, koje je značajka postojećeg oružanog sukoba, koju ocjenjuju nadležna nacionalna tijela kojima je podnesen zahtjev za supsidijarnu zaštitu ili sudovi države članice kojima je upućena odluka o odbijanju takvog zahtjeva, tako visoka da se može opravdano vjerovati da bi civilna osoba, ako bi se vratila u predmetnu zemlju ili, ovisno o slučaju, u predmetno područje, samom svojom nazočnosti na državnom području te zemlje ili područja, bila izložena stvarnoj opasnosti od prijetnje navedenih u članku 15. točki (c) Direktive.
- 36 Takvo tumačenje, koje može osigurati da članak 15. točka (c) Direktive ima vlastito područje primjene, ne isključuje tekst uvodne izjave 26. Direktive, prema kojem „[r]izici kojima je općenito izloženo stanovništvo neke zemlje ili dio stanovništva obično ne stvaraju sami po sebi individualnu prijetnju koja bi se kvalificirala kao ozbiljna nepravda.“
- 37 Naime, iako se tom uvodnom izjavom pretpostavlja da je samo objektivno utvrđivanje opasnosti povezano s općom situacijom u nekoj zemlji u načelu nedovoljno za utvrđivanje ispunjenja uvjeta iz članka 15. točke (c) u pogledu određene osobe, tekstom se, međutim, dozvoljava, uporabom pojma „obično”, mogućnost iznimne situacije čija bi značajka mogla biti tako visoka razina opasnosti da bi postojali ozbiljni razlozi za vjerovanje da bi ta osoba mogla biti individualno izložena predmetnoj opasnosti.
- 38 Iznimnost takve situacije naglašava i činjenica da je predmetna zaštita supsidijarna, te struktura članka 15. Direktive, jer nepravda definirana u točkama (a) i (b) toga članka zahtijeva jasnu razinu individualizacije. Iako je nedvojbeno istina da kolektivni faktori igraju značajnu ulogu za primjenu članka 15. točke (c) Direktive, tako da se predmetna osoba kao i sve druge osobe ubrajaju u krug potencijalnih žrtava općeg nasilja u međunarodnom i unutarnjem oružanom sukobu, to ne mijenja na stvari da se ova odredba mora dosljedno tumačiti u pogledu druge dvije situacije iz članka 15. Direktive, te je stoga treba tumačiti u uskoj vezi s tom individualizacijom.

- 39 U tom pogledu valja pojasniti da što je podnositelj zahtjeva sposobniji dokazati da je pogođen osobito zbog čimbenika svojstvenih njegovim osobnim okolnostima, to će manja razina općeg nasilja biti dovoljna kako bi ispunio uvjete za supsidijarnu zaštitu.
- 40 Štoviše, valja dodati da je, kod individualne procjene zahtjeva za supsidijarnu zaštitu, prema članku 4. stavku 3. Direktive, potrebno uzeti u obzir:
- zemljopisno područje situacije općeg nasilja i stvarno odredište podnositelja zahtjeva u slučaju da se vrati u predmetnu zemlju, kako to proizlazi iz članka 8. stavka 1. Direktive, te
 - ovisno o slučaju, postojanje ozbiljne naznake stvarne opasnosti, kao što je ona iz članka 4. stavka 4. Direktive, i naznake na temelju koje se za ispunjavanje uvjeta za supsidijarnu zaštitu može zahtijevati niži stupanj razine općeg nasilja.
- 41 Konačno, u glavnom postupku valja istaknuti da, iako je članak 15. točka (c) Direktive izričito prenesen u unutarnji pravni poredak tek nakon nastanka činjenica iz kojih proizlazi spor pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da nacionalno pravo, posebno članak 29. stavak 1. točke (b) i (d) Vw 2000, protumači na način koji je u skladu s tom direktivom.
- 42 Naime, prema ustaljenoj sudskoj praksi, nacionalni sud koji prilikom primjene nacionalnog prava mora tumačiti to pravo, neovisno o tome je li riječ o odredbama donesenim prije ili odredbama donesenim nakon direktive, obavezan je svoje tumačenje u najvećoj mogućoj mjeri uskladiti s tekstom i svrhom direktive kako bi ostvario njome propisani rezultat i na taj način poštovao obvezu iz članka 249. podstavka 3. UEZ-a (vidjeti među ostalim presude od 13. studenoga 1990., *Marleasing*, C-106/89, Zb., str. I-4135., t. 8. i od 24. lipnja 2008., *Commune de Mesquer*, C-188/07, još neobjavljena u Zborniku, t. 84.).
- 43 S obzirom na sva prethodna razmatranja, na postavljena pitanja valja odgovoriti da članak 15. točku (c) Direktive u vezi s njezinim člankom 2. točkom (e), treba tumačiti tako da:
- postojanje ozbiljne i individualne prijetnje životu ili osobi podnositelja zahtjeva za supsidijarnu zaštitu ne podliježe uvjetu da podnositelj zahtjeva iznese dokaze o tome da je on pogođen tom prijetnjom osobito zbog čimbenika svojstvenih njegovim osobnim okolnostima;
 - postojanje takve prijetnje može se iznimno smatrati dokazanim ako je razina općeg nasilja, koje je značajka postojećeg oružanog sukoba, koju ocjenjuju nadležna nacionalna tijela kojima je podnesen zahtjev za supsidijarnu zaštitu ili sudovi države članice kojima je upućena odluka o odbijanju takvog zahtjeva, tako visoka da se može opravdano vjerovati da bi civilna osoba, ako bi se vratila u predmetnu zemlju ili, ovisno o slučaju, u predmetno područje, samom svojom nazočnosti na državnom području te zemlje ili područja, bila izložena stvarnoj opasnosti od navedenih prijetnji.
- 44 Na kraju valja dodati da je tumačenje članka 15. točke (c) Direktive u vezi s njezinim člankom 2. točkom (e), koje proizlazi iz prethodnih točaka, u potpunosti u skladu s EKLJP-om, uključujući sudsku praksu Europskog suda za ljudska prava u vezi s

člankom 3. EKLJP-a (vidjeti među ostalim gore navedenu presudu N. A. protiv Ujedinjene Kraljevine t. 115. do 117. i navedenu sudsku praksu).

Troškovi

- 45 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (veliko vijeće) odlučuje:

Članak 15. točka (c) Direktive 2004/83/EZ od 29. travnja 2004. o minimalnim standardima za kvalifikaciju i status državljan treće zemlje ili osoba bez državljanstva kao izbjeglica ili osoba kojima je na drugi način potrebna međunarodna zaštita te o sadržaju odobrene zaštite, u vezi s njezinim člankom 2. točkom (e), treba tumačiti na sljedeći način:

– postojanje ozbiljne i individualne prijetnje životu ili osobi podnositelja zahtjeva za supsidijarnu zaštitu ne podliježe uvjetu da podnositelj zahtjeva iznese dokaze o tome da je on pogođen tom prijetnjom osobito zbog čimbenika svojstvenih njegovim osobnim okolnostima;

– postojanje takve prijetnje može se iznimno smatrati dokazanim ako je razina općeg nasilja, koje je značajka postojećeg oružanog sukoba, koju ocjenjuju nadležna nacionalna tijela kojima je podnesen zahtjev za supsidijarnu zaštitu ili sudovi države članice kojima je upućena odluka o odbijanju takvog zahtjeva, tako visoka da se može opravdano vjerovati da bi civilna osoba, ako bi se vratila u predmetnu zemlju ili, ovisno o slučaju, u predmetno područje, samom svojom nazočnosti na državnom području te zemlje ili područja, bila izložena stvarnoj opasnosti od navedenih prijetnji.

[Potpisi]

* Jezik postupka: nizozemski